

HATÁRŐRIZET ÉS HATÁRVÉDELEM AZ EZERÉVES MAGYARORSZÁGON

NÉMETH CSABA

Joseph Heindl
849

Szabács vára, 15. század

A bevándorlással és terrorizmussal kapcsolatos nyilatkozatok, beszélgetések, viták során – még a nagy migránshullám előtt – különböző vélemények hangzottak el az ország határainak biztosításával, felügyeletével, őrzésével kapcsolatban. Egyesek szerint a rendőrség – a polgárőrség időnkénti támogatásával – képes ellátni ezt a feladatot. Mások szerint viszont szükség van az önálló határőrség visszaállítására. Ilyen összefüggésben nem érdektelen áttekinteni – kronológiai sorrendben –, hogyan alakult a határőrizet és a határvédelem Magyarországon a kora középkortól napjainkig.

GYEPŰK

A gyepe szó a török jepi szóból származik, eredeti jelentése kerítés, határvonal. A magyarban is hasonló értelemben használták, de itt már az egész ország határvonalára vonatkozott. A honfoglalás után megkezdődött az akadályokkal teletűzdelt, járhatatlanná tett gyepe kialakítása. A természetes, védekezésre alkalmas határokat mesterséges védművekkel és az ezeken túli lakatlan vagy gyéren lakott területsávokkal bővítették. A lakatlan területeket gyepevel, az ezen belül húzódó védővonalat gyepe-nek nevezték. A gyepe eltorlaszolható kapukon lehetett átjutni.

Egymás mögött több gyepevonal létezett, többnyire kettő-három (többlépcsős, többvonalas határőrizet és határvédelem). Számos helyen a gyepevonalat földvárak rendszere erősítette. Szent István király az elsők között szervezte meg a határőrmegyéket és ezzel a gyepek őrzését. A gyepek védői, az akkori határőrök a lövők (portyázó lovas könnyűíjászok) és az őrnagy vezette őrk voltak. A korai magyar határőrizet megszilárdítása és a határvédelem megszervezése Szent László királyunk nevéhez fűződik. Ő vált a határőrök védőszenstjévé – Szent László napja (június 27.) egyben a határőrség napja is lett. A gyepevelű határvédelmi rendszer hatékonynak bizonyult a német, besenyő és kun betörések ellen, de az 1241–42-es

nagy tatárjárás javarészt megsemmisítette. A tatárjárás után IV. Béla király kővárakat kezdett építtetni.

VÉGVÁRAK

1391-től – az al-dunai Galambóc várának török kézre kerülésével – a terjeszkedő Oszmán Birodalom a Magyar Királyság közvetlen szomszédjává vált. A török támadások ellen, az ország megvédésére Luxemburgi Zsigmond király délen végvárrendszert építtetett ki. A kétlépcsős magyar védelmi rendszer első végvári vonala Szörényvártól Orsován, Nándorfehérváron, Szabácson, Szerebnyikén, Banja Lukán, Jajcén, Tinninen (Knin), Klisszán és Szardonán át húzódott az Adriai-tengerig. A második végvári vonal az országhatártól 50-60 kilométerre, Temesvártól Lugoson, Karánsebesen, Péterváradon, Krupán át húzódott és Zengg környékén érte el a tengert.

A végvárrendszer építését Mátyás király uralkodása alatt, 1470 körül fejezték be. Mátyás több fontos várral erősítette meg az erődívonal nyugati szakaszát. Halála után, a Jagelló-dinasztiabeli királyok (II. Ulászló, II. Lajos) idején – a központi hatalom gyengülésével, a bevételek csökkenésével – a várak rendben tartására, felújítására és a korszak határőrei, a végvári vitézek ellátására egyre kevesebb pénz jutott. 1514-ben a törökök elleni keresztes hadjáratra toborzott parasztsereg, Dózsa György vezetésével, a nemesek ellen fordult. Mozgó csapatok hiányában az ostromolt végvárak felmentése elmaradt, 1518 után a törökök sorra foglalták el ezeket az erődítményeket. 1524-re az első, 1526-ra a második végvári vonal is összeomlott, és széles folyosó nyílt az ország belseje felé a török hódítók előtt. Buda és az ország középső részének 1541-ben bekövetkezett török megszállása után a hódoltsági terület peremén Szigetvár, Kanizsa, Veszprém, Győr, Komárom, Érsekújvár, Eger, Szatmár, Várad és Temesvár fővárakkal új végvári vonal alakult ki. Ezen a védvonalon akkor nemcsak a maradék királyi Magyarországot, hanem a keresztény Európát is védtek.

HATÁRŐRVIDÉKEK – HATÁRŐREZREDEK

A török hódítók kiűzése után (1699) a Habsburg Birodalom (s ezen belül Magyarország) déli és keleti határainak védelmére, a török-tatár betörések megállítására, a pestis behatolásának megelőzésére és a csempészes megakadályozására határőrvidekeket alakítottak ki. Az Oszmán Birodalom határa mentén,

az Adriai-tengertől Erdélyig húzódó területsáv alkotta a déli katonai határőrvidéket. Ez osztrák katonai közigazgatás alatt álló, ezredek szerint szervezett terület volt, s közvetlenül a bécsi Udvari Haditanács, 1848-tól pedig az annak szerepét átvevő Birodalmi Hadügyminisztérium igazgatása alá tartozott. Részekre tagolódtak, melyek a következők voltak: a horvát határőrvidék 8 ezreddel, a szlavón határőrvidék 3 ezreddel (Újgradiska, Bród és Pétervárad székhellyel), a bánási határőrvidék 3 ezreddel (Pancsova, Fehértemplom és Karánsebes székhellyel), valamint az ún. csajkások kerülete a titeli zászlóaljjal. Az 1700-ban alakult Tisza-Marosi határőrvidéket már 1750-ben megszüntették, mivel az időközben bekövetkezett területi változások fölöslegessé tették.

A déli katonai határőrvidéktől eltérően a különálló földrajzi terület nélküli erdélyi határőrvidéken Mária Terézia 1764-ben három székely határőr ezredet (Csíkszereda, Kézdivásárhely és Sepsiszentgyörgy központtal), majd 1766-ban két román határőr ezredet (Na-

szód-Beszterce, illetve Orlát-Nagyszében központtal) állított fel. Az öt erdélyi határőr ezredet az 1848–49-es forradalom és szabadságharc bukása után oszlatták fel. 1869-ben Andrassy Gyula miniszterelnök leszögezte: a határőrvidéki rendszert nem lehet tovább fenntartani, mert összeegyeztethetetlen az 1867-ben létrejött dualista berendezéssel. Ferenc József elfogadta az álláspontját. A déli katonai határőrvidéket 1872–73-ban oszlatták fel. Polgári közigazgatást vezettek be, területén a nyolc horvát-szlavónországi vármegye és öt (később négy) dél-magyarországi vármegye osztozott.

HATÁRSZÉLI CSENDŐRSÉG – HATÁRRENDŐRSÉG

A kiegyezés után, a dualizmus első éveiben a Magyar Királyi Pénzügyőrség kihelyezett alakulatai őrizték a monarchiabeli Magyarország külső határát. A határon áthaladó áruforgalmat a vám-

hivatalok, a személyforgalmat pedig a legközelebbi város rendőrségének személyi állományából kikülönített csoportok ellenőrizték. A határrend betartására a határvonal közelébe telepített határszéli szolgálói kirendeltségek felügyeltek. 1891-től a tíz évvel korábban Tisza Kálmán miniszterelnök kezdeményezésére felállított, katonailag szervezett, az ország vidéki területein közbiztonsági szolgálatot ellátó Magyar Királyi Csendőrséget is bevonták az ország külső határainak őrzésébe.

Az ország hat (1912-től nyolc) csendőrkerületre oszlott, számozásuk sorrendjében: Kolozsvár, Szeged, Budapest, Kassa, Pozsony és Székesfehérvár. Egy csendőrkerülethez többnyire három szárnyparancsnokság tartozott. A csendőrszárnyak szakaszokra, ezek pedig őrsőkre tagolódtak. Egy-egy őrs 5–15 csendőrből állt. A csendőr személyében katonának minősült, katonai rendfokozatot viselt és katonai fegyelem alatt állt. A csendőrség kettős alárendeltségből adódóan a közbiztonsági szolgálat és a gazdasági ügyek a belügyminiszterhez, míg a személyi, előléptetési és fegyelmi ügyek a honvédelmi miniszterhez tartoztak.

A román, illetve szerb határszakaszokkal rendelkező kolozsvári és a szegedi csendőrkerületben határszéli csendőrség alakult. (Később a határszéli csendőrség irányítását – a II. szegedi mellett – a kolozsvári csendőrkerület területéből kihasított VII. brassói csendőrkerület parancsnoksága látta el). A csendőrségnek ez a szakaszolgalmi ága a Magyar Királyi Pénzügyőrség határmenti szakaszaival együttműködve végezte feladatait. Ebből fakadóan – a pénzügyőr-, illetve a csendőrrjárőrök révén – kétlépcsős határőrizet valósult meg a Keleti- és a Déli-Kárpátokban, valamint az Al-Duna mentén. 1912-ben a 900 kilométer hosszú román és a 250 kilométernyi szerb határon összesen 160 határszéli csendőrőrs működött, ahol 1038 csendőr szolgált. Ez a 12 000 fős Magyar Királyi Csendőrség személyi állományának 8,65%-át tette ki.

A határszéli csendőrőrsöket lövészárkokkal, dróttakadályokkal vették körül, örkutyát tartottak. Feladatuk a határőrizet és a határvédelem – külső betörések feltartóztatása – volt. Fegyverzetük ismétlőpuskából és az arra feltüzhető szuronyból állt. Nehézfegyverek (géppuska, aknavető) nem voltak. A határszéli csendőrök ruházata az ország belsejében szolgálatot teljesítő csendőrökét követte. A jellegzetes kaskastollas kalap az éberséget jelképezte. 1916 után a csendőrök buzérvörös galérhajtókája (parolija) acélzöld szegélyt kapott.

1906-ban, a Magyar Királyi Határrendőrség felállításakor határrendőrkapitányságok és azokhoz tartozó határrendőr-kirendeltségek alakultak. Ugyanakkor a határszéli szolgabírói kirendeltségek megszűntek. A nehezen viselt alá- és fölrendeltség, a nem teljesen elkülönülő működési területek és a párhuzamosságok feszültséghez, hatásköri súrlódásokhoz vezettek a határszéli csendőrség és a határrendőrség között. Az 1912-es újraszabályozás nyomán megszűntek a határrendőr őrségek. A zöldhatár őrzését és a kishatárforgalom ellenőrzését – a pénzügyőrség határszéli szakaszaival együttműködve – a továbbiakban kizárólag a határszéli csendőrség látta el, az illetékes kerületi csendőrparancsnokság irányításával.

A határrendőrség feladatkörében a távolsági határforgalommal és a határrenddel kapcsolatos teendők maradtak. De útjaik nem váltak el teljesen: a határállomásokon az érkező és induló vonatok és hajók biztosítását a határszéli csendőrség látta el, amíg a határrendőrök az úti okmányokat vizsgálták. Az ország külső határain szolgálatot teljesítő határszéli csendőrségtől eltérően a határrendőrség – szervezeti egységei révén – a Magyarországot az osztrák örökös tartományoktól elválasztó, 2250 kilométer hosszú belső határon is jelen volt. Személyi állománya az első világháború kitörésekor megközelítette az 500 főt. A Magyar Királyi Határrendőrség közvetlenül a belügyminiszter igazgatása alatt állt, költségvetését a belügyminisztérium biztosította.

A határrendőrök egyenruhája az 1906-os indulás után megegyezett a székesfővárosi államrendőrség ruházatával, azzal az eltéréssel, hogy hajtókájuk színe sötétszürkére változott és azonosítószámot nem viseltek. 1909-ben a határrendőrségnek új egyenruhát rendszeresítettek, melyet a Monarchia összeomlásáig használtak. Az 1909-es egyenruhareform során a budapesti rendőrségnél bevezetett, majd országosan rendszeresített sötétkék csákót és Zrínyi-sisakot, valamint a derékszűj csatjára került és derékövzámmal nevezett megkülönböztető jelet – más jellegzetes ruhadarabokkal és tartozékokkal (kis atilla, fekete pantalló, cügos cipő, szolgálati kard) együtt – 1945–46-ig viselték a magyar rendőrök. Akkor tányérsapkát és új, más színű és szabású egyenruhát kaptak.

VÖRÖS ŐRSÉG – HATÁRCSENDŐRSÉG

Az első világháborúban a határszéli csendőrség javarészt megsemmisült. A háború végén a felbomló hadsereg

„magával rántotta” a csendőrség másik szakaszolgálati ágát, a katonai rendszeti feladatokat ellátó tábori csendőrséget is. A csendőrség többi, az ország belsejében szolgálatot teljesítő része is szétesett. 1918–19 fordulóján a határőrzeti tevékenység háttérbe szorult, mivel a hadműveletek miatt csak demarkációs vonalak léteztek. 1919. március 26-án rendelettel létrehozták a Vörös Őrséget mint az öt nappal korábban kikiáltott Magyar Tanácsköztársaság egységes rendvédelmi és karhatalmi fegyveres testületét. A rendelet kimondta, hogy a Vörös Őrség a Vörös Hadseregnek kiegészítő részét képezi, tagjai bármikor hadiszolgálatra rendelhetők, illetve a Vörös Hadseregbe áthelyezhetők és – többek között – a demarkációs vonal

mentén látnak el figyelő- és biztosítószolgálatot. Feladatuk volt a tömegméretű csempészés elleni fellépés is.

A proletárdiktatúra idején a határőri/határrendőri feladatokat is a Vörös Őrség látta el. A feloszlott csendőrség, rendőrség, határrendőrség, pénzügyőrség és fegyőrség szerepét átvevő, egyetlen szervezetbe tömörített rendvédelmi struktúrát közvetlenül a belügyi népbiztos alá rendelték. A vörösöröknek szolgálatban a bal karon 10 cm széles vörös karszalagot kellett viselniük, amelyen fekete betűkkel Vörösőrség felirat volt olvasható. A Tanácsköztársaság 133 napja után, augusztus 3-án a Vörös Őrséget feloszlatták, és visszaállították a rendőrséget, valamint – a csendőrség kivételével – a március 26-án megszüntetett

Határszéli csendőrök,
1880-as évek

többi rendvédelmi testületet, majd augusztus 9-én a csendőrséget is. 1919. október 1-jén a Budapesti Rendőrség és a Harárrendőrség összevonásával megalkotották a Magyar Állami Rendőrséget. Ezt követően a távolsági személyforgalmat a határállomásokon az államrendőrség határszéli kirendeltségei ellenőrizték. 1920 januárjától csendőröket vezényeltek a demarkációs vonalak őrzésére. A létszám gondokon pótcsendőrök és pénzügyőrök bevonásával enyhítettek (pótcsendőr a csendőri feladatok ellátására alkalmas sorkatoná volt).

Az újjászervezett csendőrség fölött – viszonylag rövid ideig – újra a Honvédelmi és a Belügyminisztérium bábáskodott. A határ csendőrségnek nevezett alakulat rövid életű volt, alig két évig állott fenn (1920–21). 1921 júniusában a csendőrség a Belügyminisztérium kizárólagos alárendeltségébe került. 1922-ban a VII. törvénycikk rendelkezett a csendőrségről és a rendőrségről. 12-12 ezer fő létszámot engedélyezett. Az 1930-as években anyagi okok miatt a csendőrség létszáma nem is érte el az engedélyeztetett.

VÁMŐRSÉG, HATÁRŐRSÉG, HATÁRVADÁSZOK

1921. szeptember 1-jén a Magyar Királyi Csendőrségtől a Magyar Királyi Vámőrség vette át az államhatár őrzését. A vámőrség – a Légügyi Hivatalba (LÜH) bújtatott katonai repüléssel, a hivatalosan kizárólag folyamrendészeti és őrzésvédelmi szolgálatot végző folyamőrségbe rejtett hadihajózással, a RUISK-ban (Rendőőr Újonciskola) titokban kiképzett páncéljárművesekkel, gépkocsizokkal, hidászokkal és vasútiakkal, valamint a csendőrtartalékkal együtt – a magyar haderő álcázott része, a létszámkorlátozás és más tiltások kijátszásának egyik eszköze volt. Katonai szervezetben tevékenykedett, őrizte az államhatárt, biztosította a határvédelmet, a kishatárforgalom ellenőrzését, és vámfeladatokat is ellátott.

A hét vámőrkerület-parancsnokság 54 szakaszra és 151 órszámra tagolódott. Egyenruha és fegyver viselésére jogosult tagjainak számát 4500 főben állapították meg. Személyzetének kiegészítése kizárólag önkéntes jelentkezés alapján történt. A legénységi és altiszt állományához tartozó egyének szolgálati kötelezettsége 6 évre terjedt ki. A vízi határátkelőhelyeken a személyforgalmat – átvéve a vízirendőrség feladatait – az 1921 márciusában megalakult Magyar Királyi Folyamőrség felügyelte. 1930 októberében a nyílt és titkolt magyar haderő összesen 57 648 főt számlált.

1932-ben a vámőrséget Magyar Királyi Határőrséggé szervezték át, de a pénzügyminisztériumi alárendeltség megmaradt. Egy évvel később különválasztották a vámszaki és a határőrizeti szolgálatot. A határőrök honvédegyenruhát, puha, a fejhez jól idomuló, ellenző nélküli Bocskai-sapkát, zárt nyakú, álló, majd fekvő gallérú, ívelt zsebfezdős zubbonyt és köpenyt, bricseszadrágot és bakancsot viseltek, tisztjeik fekete csákót (becenevén „balmérő”) hordtak. Hajtókájuk fűzőld színű volt, buzérvörös szegéllyel.

1938 októberében – alig két hónappal Magyarország fegyverkezési egyenjogúságának beállta után – a határőrség határ vadászok néven beolvadt a honvédségbe, és így a Honvédelmi Minisztérium alárendeltségébe került. A határőrség egységeit 24 határ vadász-zászlóaljja szervezték. Egy határ vadász-zászlóalj két részre oszlott: határszolgálatos és úgynevezett csapatrésze. Előbbi a határőrizetet, vagyis kifejezetten rendészeti feladatokat látott el, utóbbi pedig a határvédelmet – tehát a tisztán katonai jellegű tevékenységet – biztosította. A második világháború idején az Uzsoki-hágótól az Ojtozi-szorosig kiépült az Árpád-vonal, a Magyar Királyi Honvédség védelmi rendszere az Északkeleti és Keleti-Kárpátokban. Védői az 1944. augusztus–szeptemberi harcokban jó részt hegyi felszerelésű határ vadászok és hegyivadászok voltak.

1940-ben a határ vadászok buzérvörös szegélyű, fűzőld paroliját a gyalogsági fűzőld parolira cserélték. A sapkán a megszokott topánt a zászlóalj számával ellátott vadászkiürt váltotta fel. Az 1939–40-ben felállított hegyi felszerelésű határ vadász-zászlóaljak és hegyicsapatok (az 1. hegyidandár és a 2. hegyidandár honvédeit 1943. október 1-jétől hivatalosan hegyivadászoknak nevezték) katonáinak ruházata ellenzős Bocskai-sapkából, buggyos szárú nadrágból és szögceses talpú bakancsból állt. De hajtókájuk színe fűzőld volt, mint a gyalogosoké. A kétféle „hegyieket” jelvényeik és a sapkájukon díszelgő vadászkiürt, illetve havasi gyopár alapján lehetett megkülönböztetni egymástól.

ZÖLD ÁVÓ – KÉK ÁVÓ

1944-ben a régi határőrizeti szervezettek felbomlottak, az újjászervezést lényegében az alapoktól kellett kezdeni. 1945. február 23-án jelent meg a debreceni Ideiglenes Nemzeti Kormány honvédelmi miniszterének, Vörös János vezérezredesnek a rendelete a honvéd határőrség felállításáról. A határőregységek felállításra, strukturájának kialakít-

tása a honvédség keretében történt. Kezdetben egylépcsős, a határ közvetlen közelében történő határőrizet valósult meg, később – főleg a déli és a nyugati határon – áttértek a többlépcsős határőrizetre.

Az újjászervezett honvédség – a gazdasági nehézségek ellenére – hat év alatt háromszor cserélt egyenruhát. 1945-ben a legénységénél (1951-ig) maradt az ellenző nélküli Bocskai-sapka (topándísz nélkül), a fekete csákót kivonták, a tiszték és tiszthelyettesek ruházatához részben a Magyar Királyi Honvéd Légierő tisztjeinek tányérsapkája és nyitott nyakú, fazonos gallérú, egyenes zsebfezdős, váll-lapos, nyakkendővel viselhető zubbonya szolgált mintául. Az 1949-es egyenruhaváltáskor a tányérsapkák tányérrésze kisebb, a váll-lap szélesebb lett, a tisztknél a rövid életű nyakkendő viseletet zárt nyakú zubbony váltotta fel, a hatágú rendfokozatjelző csillagokat pedig ótágúakra cserélték. A határőrök hajtókaszája akkor piros alapon világoskék volt.

Nemcsak az államhatár őrzésének, de a határforgalom ellenőrzésének szervezetei is újjáalakultak. A határrendészeti kapitányságok hivatalosan 1946. január 1-jén kezdték meg tevékenységüket. A Belügyminisztérium kötelékébe tartozó új határrendészeti első sorban a távolsági határforgalmat ellenőrizte, de részt vett a kishatárforgalom ellenőrzésében és a „zöldhatár” őrzésében is. Ahol a határforgalmat a határrendőrség ellenőrizte, a határőrség csak a katonai határvédelmet látta el.

1946 márciusában a határőrcsapatok irányítását a feladatukat egymástól függetlenül végző honvéd kerületi parancsnokságoktól az újonnan létrehozott Határőr Parancsnokság vette át. A határőrség országos parancsnoka – elvben – közvetlenül a honvédelmi miniszter alárendeltségébe tartozott. Az első országos határőrparancsnok Pálffy György ezredes lett, aki emellett 1948-ig megtartotta a katonai hírszerzést és elhárítást irányító Honvédelmi Minisztérium Katona Politikai Osztályának vezetői tisztségét is. A korábbi 27 határporgyázószázadból és új erőkből 15 határ vadász-zászlóalj jött létre. Ezzel a határőrség létszáma 10 000 főre emelkedett. Legfontosabb feladata az ország illegális elhagyásának megakadályozása volt.

A déli, majd a nyugati határszakaszon 15 km-es határövezeteket jelöltek ki. Ezen belül 500 és 50 méteres határsávok, valamint nyomsáv létrehozásával, magasfigyelők készítésével, szögcsapból készült műszaki zár építésével (nyugati határszakasz) és gyalogsági aknamezők telepítésével totális határőrizeti rendszert építettek ki. (Az 50 méteres határ-

Az ÁVH határőreinek felvonulása, 1950. április 4.

sávba kizárólag határőrök mehettek be). A déli határon erődrendszer is épült.

A határőrség 1950. január 1-jétől a Honvédelmi Minisztériumtól átkerült a Belügyminisztériumtól ugyanekkor függetlenített Államvédelmi Hatósághoz. Az egyre terebélyesedő új szervezet egy hónappal később a katonai elhárítást is bekebelezte, internálótáborokat tartott fenn, és az Igazságügyi Minisztériumtól átvette a börtönök egy részét. Az elvben már csak a Minisztertanácsnak – gyakorlatilag azonban a Rákosi Mátyás–Gerő Ernő–Farkas Mihály-trojka alkotta titkos Honvédelmi Bizottságnak – alárendelt „nagy” és „független” ÁVH szervezeteileg két nagyobb részre tagolódott: határőrség és belső karhatalom.

Az állomány honvédegyenruhát viselt és a honvédséggel azonos rendfokozatai voltak, az államvédelmi jelzővel ellátva. Hivatásos és sorozott tagokból állt, utóbbiak három évet szolgáltak. Megkülönböztető jelzésként – az új főhatóságot létrehozó 1949. december 28-i minisztertanácsi rendelet szerint – a határőrök „a tányérsapkán körbefutó zöld szalagot és zöld váll-lapot”, a belső karhatalmisták pedig „a tányérsapkán körbefutó kék szalagot és kék váll-lapot” viseltek. (Innen származnak a közkeletű „zöld ávó” és „kék ávó”, illetve a „zöld ávos” és „kék ávos” elnevezések.)

1951. február 1-jén a határrendőrség beolvadt az Államvédelmi Hatóságba, feladatkörének, állományának és eszközeinek zömét a határőrség vette át.

A megszüntetett határvasdász elnevezés helyett ugyanabban az évben végül az „államvédelmi határőr” elnevezést vezették be, a Magyar Honvédség megnevezés Magyar Néphadseregére változott, az év végén pedig áttértek egy teljesen szovjet mintájú egyenruhára (szovjet típusú tányérsapka és pilotka, gimnasztyorka, széles váll-lapok, csizmanadrág, vászonszárú csizma).

Az Államvédelmi Hatóság élén 1953. január 3-ig Rákosi bizalmasa – majd kegyvesztettje –, Péter Gábor áv. altábornagy állt, utána Piros László áv. vezérőrnagy (a határőrség akkori parancsnoka, később belügyminiszter), megbízott vezető irányította. 1953 júliusában, Nagy Imre első miniszterelnöksége idején – a Sztálin halála utáni megváltozott politikai széljárás következményeként – elrendelték a szinte korlátlan hatalmú ÁVH mint önálló szerv megszüntetését, és visszarendelték a Belügyminisztériumba. A határőrséget – a minisztérium keretében – különválasztották az ÁVH többi szervezeti egységétől.

1956. október 28-án Janza Károly altábornagy, honvédelmi miniszter és Münnich Ferenc rendőr altábornagy, belügyminiszter – Nagy Imre második kormányának tagjai – közös parancsa december 31-i határidővel a hagyományoknak megfelelő rendfokozati jelzésekre való visszatérésről rendelkezett. Két nap múlva, október 30-án a rádióban elhangzott: „A hadsereg vezetésének forradalmi katonai tanácsa követeli, hogy a

hős határőreink a honvédséghez tartozzanak.” November 2-án megkezdődött a határőrség a Honvédelmi Minisztérium kötelekébe történő átvételének az előkészítése. Az események kedvezőtlen alakulása következtében ez az átvétel elmaradt, de a honvédségben október 29-én újra bevezetett, ellenző nélküli Bocskai-sapkát a határőrök is viselték.

HATÁRŐRSÉG – RENDŐRSÉG

A forradalom és szabadságharc leverése után, 1956 utolsó két és 1957 első két hónapjában a határőrség a Fegyveres Erők Minisztériumához tartozott. A Münnich Ferenc – már Kádár János kormányának tagja – elképzelése szerint alakuló csúcsmisztérium alárendeltségében működött volna a határőrségen kívül a hadsereg, a rendőrség, a légtalpon, a tűzrendészet és a büntetés-végrehajtás is. Az említett területek (ügykörök) egy miniszteri tárcához tartozásának münnichi gondolata és gyakorlata diszkrét elvetésének részeként 1957. március 1-jei hatállyal Biszku Bélát a „belügyek vezetésével”, Révész Géza altábornagyot pedig a „honvédelmi ügyek vezetésével” bízták meg. A határőrség a „belügyekhez” került és ott is maradt 2007. december 31-ig, a rendőrségbe történt beolvasztásáig. Ezzel az államhatár felügyeletét a rendőrségre bízták. ♦